

GLOBALASHUV JARAYONIDA FUQAROLIK TARBIVASINING IJTIMOY- PEDAGOGIK ZARURATI

Jabborova Dilafruz Salomovna

“Alfraganus university” nodavlat oliy talim tashkiloti Yoshlar bilan ishlash, ma’naviy-ma’rifat
bo’limi maslahatchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20199399>

Annotatsiya: Mazkur maqolada globallashuv jarayonining yoshlar tarbiyasiga ta'siri hamda fuqarolik tarbiyasining ijtimoiy-pedagogik zarurati tahlil qilingan. Shuningdek, yoshlarda fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini ta'minlash, mafkuraviy immunitetni rivojlantirish hamda axborot xurujlariga qarshi mediachidamlilik ko'nikmalarini shakllantirish masalalari yoritilgan. Fuqarolik tarbiyasining jamiyat barqarorligi, milliy davlatchilik va shaxs kamolotidagi o'rni pedagogik nuqtai nazardan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: globallashuv, fuqarolik tarbiyasi, yoshlar tarbiyasi, mediachidamlilik, milliy qadriyatlar, vatanparvarlik, ijtimoiy faollik, umuminsoniy qadriyatlar, ta'lim tizimi

Globalashuv jarayoni XXI asrning eng muhim ijtimoiy hodisalaridan biri sifatida inson hayotining barcha jabhalariga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi, axborot almashinuvining tezlashuvi, davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy va madaniy integratsiyaning kuchayishi natijasida jamiyat taraqqiyotida yangi imkoniyatlar yuzaga kelmoqda. Shu bilan birga, globallashuv jarayoni milliy qadriyatlar, ma'naviy meros va yoshlar ongiga turli mafkuraviy ta'sirlarning kuchayishiga ham sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, yosh avlodning dunyoqarashi, ijtimoiy faolligi va fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish masalasi bugungi kunning dolzarb pedagogik muammolaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Yoshlarni mustaqil fikrlaydigan, huquqiy ong va fuqarolik madaniyatiga ega, Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash jamiyat taraqqiyotining muhim omili hisoblanadi. Chunki fuqarolik tarbiyasi shaxsning jamiyatdagi o'rni va mas'uliyatini anglashiga, davlat va jamiyat hayotida faol ishtirok etishiga xizmat qiladi. Fuqarolik ongining rivojlanishi esa demokratik jamiyatning barqaror taraqqiyoti hamda milliy davlatchilikning mustahkamlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Globalashuv sharoitida ta'lim tizimi oldida nafaqat bilimli mutaxassis tayyorlash, balki yuksak ma'naviyatli, ijtimoiy faol va mafkuraviy jihatdan barqaror shaxsni shakllantirish vazifasi ham turibdi. Shu nuqtai nazardan, fuqarolik tarbiyasining mazmunini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida boyitish, yoshlarni turli axborot xurujlari va "ommaviy madaniyat"ning salbiy ta'siridan himoya qilish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Bugungu kunda globallashuv jarayonlari jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri bo'lib, u ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy sohalarida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, madaniyatlararo muloqotning kengayishi va g'oyaviy ta'sirlarning kuchayishi shaxs dunyoqarashi hamda qadriyatlar tizimiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda yosh avlodni ijtimoiy hayotga ongli va mas'uliyatli tayyorlash, ularda mustahkam fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish muhim ijtimoiy-pedagogik vazifa sifatida namoyon bo'lmoqda. Yoshlarning har tamonlama yetuk shaxs sifatida voyaga yetishida jamiyat taraqqiyoti muhim o'rin tutishi bilan birga, uning ijtimoiy faol fuqaro bo'lib faollashuvi muhim o'rin tutadi. Talabalarda ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirish bugungi kunda dolzarb masala bo'lib bormoqda. Fuqaro, faol fuqarolik tushunchalari mazmun mohiyati to'g'risidagi tasavvur bilan bog'liq yondashuvlar, turli darvlarda turlicha talqin qilingan. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasini rivojlantirish ta'limining maqsadi, doimo insonni jamiyatda faol

faoliyatga, davlatning ijtimoiy – siyosiy hayotida ishtirok etishga, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lishga intilish bo'lgan. Shunga qaramay, inson hayotida davlat va jamiyatning roli turlicha talqin etilgan. Globallashuv jarayoni natijasida dunyo miqyosida ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy aloqalarning kuchayishi jamiyat hayotiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda yosh avlodni mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy faol, huquqiy ongga ega va vatanparvar shaxs sifatida tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi. Fuqarolik tarbiyasi orqali o'quvchilarda jamiyat oldidagi mas'uliyat, qonunlarga hurmat, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sadoqat kabi sifatlar shakllantiriladi.

Shuningdek, globallashuv axborot oqimining keskin ortishiga olib kelib, turli g'oyaviy tahdidlar va qarama-qarshi fikrlarning kirib kelishiga sabab bo'lmoqda. Bu esa yoshlarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, ularni ongli ravishda to'g'ri qaror qabul qilishga o'rgatishni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, fuqarolik tarbiyasining ijtimoiy-pedagogik zarurati ta'lim tizimida zamonaviy yondashuvlar asosida uni samarali tashkil etish bilan bevosita bog'liqdir.

Natijada, fuqarolik tarbiyasi globallashuv sharoitida nafaqat shaxs kamoloti, balki jamiyat barqarorligi va taraqqiyotini ta'minlovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy globallashuv sharoitida ta'lim tizimining asosiy vazifasi nafaqat mutaxassis tayyorlash, balki yuksak fuqarolik ongi va madaniyatiga ega shaxsni tarbiyalashdan iboratdir. Prezident Sh.M. Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "Bugungi kunda dunyoda shafqatsiz raqobat, turli ziddiyat va qarama-qarshiliklar kuchayib borayotgan bir vaziyatda biz uchun yosh avlodning ma'naviy-axloqiy qiyofasini shakllantirish hayotiy zaruratdir" [1; 48-b.].

Globallashuv jarayoni shaxs sotsializatsiyasiga ikki yoqlama ta'sir ko'rsatmoqda. Bir tomondan, axborot almashinuvi tezlashsa, ikkinchi tomondan, "ommaviy madaniyat" niqobi ostida milliy qadriyatlarni emirishga bo'lgan urinishlar kuchaymoqda. Bu holat pedagogika fanida "mafkuraviy immunitet"ni shakllantirish masalasini birinchi planga olib chiqadi. Pedagog-olim M. Quronovning fikricha, fuqarolik tarbiyasi bu – o'quvchida Vatan taqdiri uchun daxldorlik hissini qaror toptirishning pedagogik mexanizmidir [2; 112-b.].

G'arb sotsiologik maktabi vakillari ham globallashuv sharoitida fuqarolik pozitsiyasi o'zgarishini e'tirof etadilar. Xususan, Entoni Giddens dunyoviy integratsiya sharoitida shaxs o'zining madaniy ildizlarini saqlab qolishi uchun "refleksiv fuqarolik" (o'z harakatlarini tahlil qilish va mas'uliyatni his qilish) qobiliyatiga ega bo'lishi lozimligini ta'kidlaydi [3; 74-b.].

Bugungi kunda fuqarolik tushunchasi milliy chegaralardan chiqib, global miqyosga ko'tarilmoqda. Yoshlarda umumjahon muammolari (iqlim o'zgarishi, xavfsizlik) uchun daxldorlik hissini uyg'otish pedagogikaning yangi strategik yo'nalishidir. Globallashuv turli madaniyatlar muloqotini taqozo etadi. Fuqarolik tarbiyasi yoshlarda o'zga millat vakillarining qarashlariga hurmat bilan qarash, millatlararo totuvlik va o'zaro hamkorlik madaniyatini rivojlantirishga xizmat qilishi lozim. Globallashuv sharoitida "ommaviy madaniyat"ning salbiy ta'siri kuchayib borayotgan bir paytda, yoshlarda milliy g'urur va vatanparvarlikni shakllantirish davlat xavfsizligining muhim shartiga aylanmoqda. Fuqarolik tarbiyasi – shaxsni o'z xalqi an'analari va tarixiy merosiga sodiq qolgan holda jahon sivilizatsiyasiga integratsiyalashuvini ta'minlaydi. Axborot oqimi shiddatli tus olgan global dunyoda turli yot g'oyalar va axborot xurujlariga qarshi turish uchun yoshlarda mediachidamlilik hamda axborotni saralash qobiliyatini tarbiyalash ijtimoiy-pedagogik ehtiyoj hisoblanadi.

Globallashuv sharoitida fuqarolik tarbiyasi tizimini takomillashtirish – nafaqat shaxsni tarbiyalash, balki milliy davlatchilikning barqarorligini ta'minlashning asosiy kafolatidir.

References:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021. – 464 b.
2. Quronov M. Mafkuraviy tarbiya milliy metodikasi. – Toshkent: "Akademiya", 2007. – 216 b.
3. Giddens A. Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives. – London: Profile Books, 2002. – 124 p.
4. Musurmonova O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: "O'qituvchi", 1996. – 192 b.
5. Egamberdiyeva N.M. Ijtimoiy pedagogika. – Toshkent: "Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi" nashriyoti, 2009. – 232 b.